

Motion till riksdagen 2018/19:2825

av Erik Bengtzboe m.fl. (M)

Utbildning som leder till jobb

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att införa ett omställningsavdrag och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att införa en skattelättnad för företag som köper utbildning till sina anställda, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på ett omställningspaket för att förbättra möjligheterna att finansiera högre utbildning senare i livet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge lärosätena ett omställningsuppdrag och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärosätenas uppdragsutbildningar bör öppnas för fler och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka studie- och yrkesvägledningen i skolan och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utbildningsplan i slutet av årskurs 9 och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av fortsatta reformer av yrkeshögskolan och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kvalitetsgranskning av yrkeshögskolans utbildningar och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kvaliteten i vuxenutbildningen och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att syftet med svenska för invandrare bör förtydligas i skollagen med mål om etablering på arbetsmarknaden och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nyanlända med eftergymnasial utbildning ska kunna kombinera studier i svenska för invandrare med studier som möjliggör en akademisk eller yrkesinriktad specialisering och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Jobbsprånget och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

När nu gamla arbetssätt utmanas sker en strukturomvandling i ekonomin som påverkar arbetsmarknaden. På en arbetsmarknad där allt som kan digitaliseras kommer att digitaliseras, ökar kraven på människor att rusta sig med nya kunskaper. Ett längre arbetsliv med större behov av kompetensutveckling och karriärbyten kommer att bli regel snarare än undantag. Det betyder att kunskap och kompetens kommer att få en allt större betydelse som trygghet på arbetsmarknaden. En viktig del i det nya samhällskontraktet kommer vara att både företag och det offentliga behöver skapa bra vägar till omställning mitt i arbetslivet och att arbetstagare vänjer sig vid tanken att byta yrke och är villiga att ställa om.

Förbättrade möjligheter för människor att fylla på sin kompetens

För att stärka arbetstagarnas kompetens bör det övervägas om ett omställningsavdrag så att människor kan få skatteavdrag för egna utbildningskostnader. Detta för att stimulera omskolning och möjliggöra en anpassning av den egna kompetensen efter arbetsmarknadens behov. På samma sätt bör det också ses över om en skattelättnad för företag som köper utbildning till sina anställda bör införas så att det blir mindre kostnadskrävande att investera i sina medarbetare. Ett sådant avdrag skulle innebära att arbetsgivaren kan få tillbaka en del av kostnaden för sina köp av externa kurser, genom att dra av motsvarande belopp från sitt skattekonto.

Omställningspaket

Moderaterna föreslår därför att regeringen bör återkomma med förslag på ett omställningspaket för att förbättra möjligheterna att finansiera högre utbildning senare i livet. Omställningspaketet bör innehålla finansiering för följande fyra förändringar:

- att öka möjligheterna att kombinera arbete och studier vill vi att fribeloppet, den inkomst man kan tjäna utan att studiemedlet minskar, höjs från dagens dryga 170 000 kronor till över 200 000 kronor per kalenderår.
- att möjligheterna till extra studieveckor för den som fyllt 40 år ska utökas med 20 veckor från 40 veckor till 60 veckor.
- att åldersgränsen för studiemedel höjs till 60 år samt
- att möjligheten till tillägglån för studerande över 25 år med barn höjs från 3 800 kr till 5 000 kr per månad.

Stärkta möjligheter att yrkesväxla

Moderaterna vill ge lärosätena ett omställningsuppdrag så att utbudet av kurser också anpassas efter de behov som de redan yrkesverksamma har när det kommer till kompetensutveckling och fortbildning. Redan idag ska högskolan och yrkeshögskolan i

sin dimensionering beakta arbetsmarknadens behov, men mer behöver göras om vi ska klara av framtidens utmaningar. Universitetens uppdragsutbildningar bör också öppnas upp för fler så att spetskompetensen och de nya forskningsrönen snabbt kan omsättas i arbetslivet. Idag kan exempelvis inte egenföretagare köpa skräddarsydda utbildningar av lärosätena. Det gör att många akademikeryrken där enskild firma är en vanlig driftsform såsom fysioterapeuter, psykologer, veterinärer eller agronomer stängs ute. Två av tre universitet ser också dagens regelverk som ett hinder för att satsa på uppdragsutbildningar som koncept.

Utveckla studie- och yrkesvägledningen

Skolinspektionens granskning av studie- och yrkesvägledningen (SYV) visar att den var lågt prioriterad på de skolor som undersöktes. Samma granskning visade att enbart 28 procent av niondeklassarna hade en klar bild av vilka gymnasieprogram som fanns att välja på och hela 45 procent sade sig inte ha någon vuxen att prata med om sina framtidsplaner. Detta är illavarslande och kan vara en av många förklaringar till att det varje år är drygt 10 000 unga som avbryter sin gymnasieutbildning. Samtidigt vet vi att en fullgjord utbildning är avgörande för att komma in på arbetsmarknaden eller gå vidare till högre studier.

Många elever byter dessutom gymnasielinje mitt under utbildningen, vilket resulterar i att de får ett till två års extra studier på gymnasiet. Enligt en uppskattning från Skolverket (2017) är kostnaderna för elever som går i gymnasiet längre än de ska 2,3 miljarder kronor per år.

I Finland har eleverna, förutom att studie- och yrkesvägledning är integrerat i skolgången från årskurs ett, även elevhandledning som ett eget ämne under 100 timmar i årskurserna sju till nio. I Norge får man i årskurs sju till nio 110 timmars vägledning och kan också välja att prova på olika ämnen på gymnasiet. I Danmark sker undervisning i ämnet utbildning och jobb redan från förskoleålder och fokuserar i årskurserna sju till nio på elevens framtida val av utbildning. Elever kan prova på olika gymnasieutbildningar genom utbildningspraktik och ska genom undervisningen också få kunskap om arbete, sysselsättning samt villkoren på dansk och internationell arbetsmarknad.

I Danmark finns även tydliga kunskapsmål uppsatta för årskurserna tre, sex och nio. I årskurs tre ska eleverna kunna beskriva drömmar och förväntningar och olika typer av jobb. I årskurs sex ska de kunna beskriva hur jobb, utbildning och personliga mål hänger ihop. Fram till årskurs nio arbetar sedan eleverna med att ta fram individuella planer för sina fortsatta studier och går på praktik.

Moderaterna anser att elever, vid slutet av årskurs nio, bör ha en egen utbildningsplan och därtill haft möjlighet till utbildningspraktik på olika gymnasieprogram. Eleverna behöver förstå kopplingen mellan egna mål, arbetsmarknad och sysselsättning, men också få praktiska kunskaper i hur man skriver ett cv och går på en intervju.

Studie- och yrkesvägledarens roll behöver konkretiseras. Utbildningen för studie- och yrkesvägledare bör också förbättras i enlighet med de nya krav som kommer att ställas på utbildningen i ämnet.

Fortsatta reformer av yrkeshögskolan

Yrkeshögskolan är viktig för möjligheterna att rekrytera personer som har ett kvalificerat yrkeskunnande. Men den är också viktig för individens möjlighet att skaffa sig yrkeskunskaper som är efterfrågade på arbetsmarknaden. Yrkeshögskolans fokus på jobb och arbetsplatsförlagt lärande kortar vägen från studier till jobb: 9 av 10 examinerade har ett arbete året efter examen, och lika många är nöjda med sin utbildning. Även andelen som får jobb inom sitt arbetsområde ligger högt och har ökat under 2016. Yrkeshögskolan är också en viktig del i det livslånga lärandet och möjliggör både kompetensutveckling och karriärväxling. I takt med att samhället, ekonomin och näringslivet förändras ställer detta nya krav på ett utbildningssystem som gör det ännu enklare för människor att byta arbete eller till och med bransch även längre upp i åldern.

Antalet sökande till yrkeshögskolan ökar, och många som vill och behöver vidareutbildning får i dag inte möjlighet till det. Den främsta anledningen till detta är dock inte platsbrist utan att de inte anses behöriga. Behörighetskraven till många YH-utbildningar är höga och kräver arbetsmarknadserfarenhet, vilket är svårt att få utan rätt förkunskaper. För att underlätta för karriärbyten till bristyrken bör det därför finnas bättre möjligheter för utbildningsarrangörer att erbjuda preparandutbildningar för att ge fler behörighet.

Yrkeshögskolan är i dag fokuserad på kortsiktiga arbetsmarknadsbehov, vilket innebär att dess utbildningsutbud ständigt är under omprövning. Detta tar sig uttryck genom att en utbildning på max två år godkänns för endast två utbildningsomgångar i taget. Detta har många positiva fördelar som att utbildningarna exempelvis garanterat behövs. Det har dock skapat osäkerhet när det gäller de enskilda utbildningarnas framtid. Osäkerheten smittar av sig och får många att tveka inför att överhuvudtaget läsa en yrkesutbildning. Ur arbetslivssynpunkt behöver yrkeshögskolan bli mer långsiktig, och för individen är det viktigt att den blir ett tydligare alternativ för yrkesutbildning efter gymnasieskolan. För att åstadkomma detta anser vi att yrkeshögskolans godkännande av utbildning som huvudregel bör omfatta fler än två utbildningsomgångar.

De förändringar motionen föreslår om att utbildningar ska kunna få fler starter godkända i taget kräver dock utökad och utvecklad tillsyn samt kvalitetssäkring. Därför anser vi att kvalitetsgranskningen, i likhet med tillsynen, bör avse enskilda utbildningar och ske utifrån fastslagna kvalitetskriterier som kopplats till resultat och de studerandes utveckling. Hur kvalitetskriterierna ska formuleras och exakt vilka parametrar för kvalitet och resultat bör dock uppdras åt yrkeshögskolan att själv ta fram.

Högre kvalitet i vuxenutbildningen

Den kommunala vuxenutbildningen är till för den som saknar hela eller delar av grund- och gymnasieutbildningen. Här ska vuxna stärkas i sitt lärande och ges möjligheter att läsa in de kunskaper och färdigheter som krävs för att förbättra deras möjligheter till fortsatta studier och framtida jobb. För att möta de krav som ett globaliserat kunskaps-samhälle ställer och förbättra matchningen på arbetsmarknaden måste en modern vuxenutbildning vara mer efterfrågestyrd än i dag. Individens och näringslivets utbildningsbehov förändras snabbt och anpassningar till denna efterfrågan behöver ske.

En ökad mångfald av utbildningsanordnare bidrar samtidigt såväl till en kvalitetshöjande konkurrens som till en ökad utbudsbredd – både avseende innehåll och form.

Det ger individen bättre möjligheter att studera mer anpassat utifrån såväl sina behov som utifrån yrkeslivet.

Alliansregeringen tillsatte utredningen Frivux – Valfrihet i vuxenutbildningen (SOU 2008:17), som kom med sitt betänkande under 2008. En valfrihetsreform med utgångspunkt i betänkandet om Frivux bör genomföras i vuxenutbildningen där den studerande fritt ska få välja att läsa vuxenutbildning inom kommunal eller annan regi.

Utredningen Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en översyn för ökad individanpassning och effektivitet (SOU 2013:20) lämnar förslag om att förändra tillsynen av vuxenutbildningen. I dag sker endast en systematiserad tillsyn av vuxenutbildningen på huvudmannanivå och inte på enhetsnivå. Vi föreslår därför att Skolinspektionen bör få i uppdrag att granska den kommunala vuxenutbildningen på enhetsnivå i likhet med den granskning som sker av grund- och gymnasieskolor.

Bättre undervisning i svenska för invandrare

Ett av de viktigaste stegen mot att integreras i ett nytt land är att kunna språket. Vi vet också att ett av de mest grundläggande kraven på svensk arbetsmarknad för att få en anställning är att den arbetssökande talar och förstår svenska. Därför spelar undervisningen i svenska för invandrare en avgörande roll för att nyanlända ska få ett arbete och undvika att hamna i utanförskap.

Dagens utformning av svenska för invandrare fungerar dock till stor del ineffektivt. Exempelen är många på personer som gått på svenska för invandrare i flera år utan att nämnvärt ha förbättrat sina språkkunskaper. För att öka kvaliteten i utbildningen bör kommunerna använda sig av auktorisation, att vissa krav ställs för att få bedriva undervisning i svenska för invandrare. Samtidigt bör ersättningsmodeller för svenska för invandrare i högre grad vara resultatbaserade utifrån exempelvis elevernas närvaro och prestation, i syfte att stärka kopplingen mellan ersättning och kvalitet i utbildningen samt deltagarnas progression.

Det huvudsakliga syftet med svenska för invandrare ska också vara att förkorta vägen till arbete samtidigt som individen tar sig upp till arbetsmarknadens kompetenskrav. Det behöver förtydligas i lagstiftningen att det är att komma i jobb som är målet med utbildningen. För nyanlända med eftergymnasial utbildning bör studier i svenska för invandrare kunna kombineras med studier som möjliggör en akademisk eller yrkesinriktad specialisering.

I många kommuner finns ett stort behov av fler lärare i svenska för invandrare. Genom att öka antalet distanskurser, se till att fler lärosäten med lärarutbildning erbjuder sommarkurser i svenska som andraspråk samt att göra svenska som andraspråk till en obligatorisk del på lärarutbildningen kan behovet av fler lärare i svenska för invandrare mötas bättre.

Forskning visar också att det är enklare att lära sig ett nytt språk om man kan utgå ifrån sitt modersmål. Genom att införa modersmålsstöd och exempelvis ta till vara kompetens hos tidigare elever med olika modersmål kan kvaliteten i utbildningen öka.

Det huvudsakliga syftet med svenska för invandrare ska också vara att förkorta vägen till arbete samtidigt som individen tar sig upp till arbetsmarknadens kompetenskrav. Det behöver förtydligas i lagstiftningen att det är att komma i jobb som är målet med utbildningen. För nyanlända med eftergymnasial utbildning bör studier i svenska för invandrare kunna kombineras med studier som möjliggör en akademisk eller yrkesinriktad specialisering.

Stärk Jobsprånget

Jobsprånget är ett program som vänder sig till nyanlända akademiker. Ingenjörer, arkitekter, naturvetare och ekonomer får under fyra månader praktisera ute på ett företag som är i behov av just deras kompetens. Programmet, som tagits fram inom Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) möjliggör för kandidater att inom 30 dagar från ansökan påbörja en praktik. Det ställs inga krav på perfekt svenska, det lär sig kandidaterna parallellt på jobbet och genom undervisning i svenska för invandrare.

Valideringsprocessen påskyndas också avsevärt genom att validering både kan ske på arbetsplatsen och genom kompletterande onlinekurser. IVA har lagt betydande resurser på att bygga upp ett fungerande och effektivt samarbete mellan Arbetsförmedlingen och näringslivet för att snabbt kunna matcha de nyanlända akademikernas kompetens mot ett reellt behov ute hos företagen.

75 procent av alla nyanlända akademiker som genomgår programmet får jobb direkt efter praktiken, inte sällan på företaget de praktiserat på. Moderaterna verkar därför för att Jobsprånget framgent ska stärkas.

Erik Bengtzboe (M)

Maria Stockhaus (M)

Noria Manouchi (M)

Marie-Louise Hänel Sandström (M)